

ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๑๕

เรื่อง ๑

สื่อมวลชนไทย : วันวานกับวันพรุ่งนี้

โดย

นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

ปาฐกถาชุด “สิรินธร”

ครั้งที่ ๑๕

เรื่อง

สื่อมวลชนไทย :
วันวานกับวันพรุ่งนี้

โดย

นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

คำนำ

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเฉลิมพระอิสริยยศ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดาฯ ขึ้นเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเฉลิมฉลองศุภมงคลวโรกาสนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้ก่อตั้งเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองพระเกียรติในสมเด็จพระบรมราชกุมารี และทำนุบำรุงส่งเสริมการศึกษาและวิจัยในวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับอารยธรรมของชนชาวไทยและศิลปวัฒนธรรมไทย กิจกรรมของกองทุนนี้มีหลากหลาย ทั้งที่เป็นการให้ทุนส่งเสริมการวิจัย การให้เงินทุนอุดหนุนการพิมพ์หนังสือหรือตำราที่ทรงคุณค่า รวมถึงจัดให้มีการแสดงปาฐกถาชุดสิรินธร อันหมายถึงปาฐกถาที่จัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยปาฐกผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ต่างๆ ที่อยู่ในความสนพระราชหฤทัย โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเอง ทรงพระกรุณาพระราชทานปาฐกถาเรื่อง “วัดพระศรีรัตนศาสดาราม” เป็นประเดิม เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ พระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้

เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒ คณะกรรมการบริหารเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กราบเรียนเชิญ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มาแสดงปาฐกถาชุดสิรินธรครั้งที่ ๑๕ เรื่อง “สื่อมวลชนไทย : วันวานกับวันพรุ่งนี้” ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงฟังปาฐกถาเรื่องนี้ด้วย

ปาฐกถาเรื่อง “สื่อมวลชนไทย : วันวานกับวันพรุ่งนี้” ดังกล่าว เป็นปาฐกถาที่เพียบพร้อมด้วยสาระ กอปรทั้งผู้แสดงปาฐกถาก็เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งในหัวข้อที่แสดงปาฐกถาเพราะได้ทำการ

ศึกษาและสร้างผลงานในด้านนี้มาตลอดเวลาหลายสิบปี นอกจากนั้นปาฐกถา
เรื่องนี้ยังเป็นปาฐกถาที่งามพร้อมทุกแง่มุม หากจะได้จัดพิมพ์ปาฐกถาดังกล่าว
ขึ้นเผยแพร่ ก็เห็นจะเป็นที่พอใจแก่ผู้ที่ได้รับไว้ศึกษาโดยทั่วไป จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย จึงได้กราบเรียนขออนุญาตจาก นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ผู้เป็น
เจ้าของปาฐกถา เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งได้รับความกรุณาอนุญาต นับเป็น
พระคุณอย่างสูงแก่มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเชื่อว่า ปาฐกถาเรื่อง “สื่อมวลชนไทย :
วันวานกับวันพรุ่งนี้” จะมีประโยชน์อำนวยการแก่ผู้สนใจใฝ่รู้โดยทั่วกัน

รองศาสตราจารย์ ดร.รัชชัย สุมิตร
อธิการบดี

คำกราบบังคมทูลของรองอธิการบดี

รักษาราชการแทนอธิการบดี

รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์
ในการแสดงปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๑๕
เรื่อง “สื่อมวลชนไทย : วันวานกับวันพรุ่งนี้”

โดย นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

วันพฤหัสบดีที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๒ เวลา ๑๖.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระอิสริยยศได้ฝ่าละอองพระบาทขึ้นเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเสด็จฉลองศุภมงคลวโรกาสนั้นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อันเป็นสถาบันการศึกษาที่ได้ฝ่าละอองพระบาทได้พระราชทานเกียรติยศอันสูงยิ่งแก่มหาวิทยาลัย โดยทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาฯ บัณฑิตพระองค์แรกในประวัติศาสตร์ จึงได้ก่อตั้งเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีขึ้น โดยสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีมติประเดิมทุนสำหรับเงินทุนกองนี้จำนวน ๑ ล้านบาท จัดทำกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อรวมจำนวนเงินที่มีผู้บริจาคสมทบ และดอกผลหลังจากหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานแล้ว เงินทุนนี้มีเงิน ณ วันที่ ๓๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ รวมทั้งสิ้น ๑๕,๒๕๑,๓๖๗.๖๓ บาท (สิบห้าล้านสองแสนห้าหมื่นหนึ่งพันสามร้อยหกสิบเจ็ดบาทหกสิบสามสตางค์)

วัตถุประสงค์ของเงินทุน ที่มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการไปแล้ว ดังนี้

๑. การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการของอารยธรรมไทย หรือการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัย หรือปัญหาที่มีผลกระทบต่ออารยธรรมไทย ซึ่งได้อนุมัติให้ดำเนินการวิจัยไปแล้ว ๒๗ เรื่อง และมีโครงการวิจัยที่แล้วเสร็จ จำนวน ๑๔ เรื่อง อยู่ระหว่างการดำเนินการวิจัย ๒ เรื่อง และรอส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ๖ เรื่อง

๒. การพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัย ได้มีการจัดพิมพ์แล้วจำนวน ๑๐ เรื่อง และอยู่ระหว่างการจัดพิมพ์ ๕ เรื่อง

๓. การประชุมวิชาการ/การเสนอผลงานวิจัย เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ที่ค้นคว้าวิจัยมาในเรื่องที่เกี่ยวกับอารยธรรมไทย ซึ่งได้จัดในรูปของปาฐกถาชุดปริญญาณสยาม โดยดำเนินการมาแล้ว ๓ เรื่อง และในปี ๒๕๕๒ เพื่อเป็นการร่วมเฉลิมฉลองวันสถาปนามหาวิทยาลัยครบ ๘๒ ปี ได้จัดปาฐกถาขึ้นอีก ๒ ครั้ง รวมแล้วได้จัดปาฐกถาชุดปริญญาณสยามทั้งสิ้นจำนวน ๕ ครั้ง

๔. การจัดปาฐกถาชุดสิรินธร โดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ทางอารยธรรมไทย เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ ปรัชญา จากผู้ทรงคุณวุฒิให้กับผู้ที่สนใจ องค์ที่ปรึกษาakitตติมศักดิ์ได้มีพระมหากษัตริย์คุณ พระราชทานปาฐกถาเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ เรื่อง “วัด-พระศรีรัตนศาสดาราม” และการจัดปาฐกถาชุดสิรินธรได้ดำเนินการมาแล้วทั้งสิ้นจำนวน ๑๔ ครั้ง

ในวันนี้ นับเป็นปาฐกถาครั้งที่ ๑๕ โดยได้ฝ่าละอองพระบาทใต้ทรงพระกรุณาพระราชทาน พระราชวินิจฉัยให้คณะกรรมการบริหารเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กราบเรียนเชิญ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ มาบรรยายหน้าพระที่นั่ง เรื่อง “สื่อมวลชนไทย : วันวานกับวันพรุ่งนี้” อันเป็นหัวข้อที่ปาฐกถามีความสนใจและรอบรู้จนมีเกียรติคุณเป็นที่ยกย่องในวงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านสื่อสารมวลชน จึงเป็นที่หวังว่าสรรพวิทยาการที่จะเกิดขึ้นจากปาฐกถาเรื่องนี้จักอำนวยวิทยาความรู้ แก่วงวิชาการ และผู้สนใจในด้านนี้สืบไป

ข้อหนึ่งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณใน
ได้ฝ่าละอองพระบาทเป็นล้นพ้นก็คือ การที่ได้ฝ่าละอองพระบาทได้ทรง
พระเมตตาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงฟังปาฐกถาชุดสิรินธรนี้ทุกครั้งครา แม้จะ
มีพระราชกรณียกิจเพิ่มพูนขึ้นหนักหนาเพียงใดก็ตาม พระมหากรุณาธิคุณ และ
น้ำพระราชหฤทัยเยี่ยงนี้ ย่อมเป็นที่ซาบซึ้งและเป็นสิริมงคลแก่จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย และผู้ที่เฝ้าชมพระบารมีอยู่ในที่นี้ยิ่งนัก

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าใคร่ขอพระราชทาน
พระราชานุญาตเบิก นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ แสดงปาฐกถา เรื่อง
“สื่อมวลชนไทย : วันวานกับวันพรุ่งนี้” ต่อไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ปาฐกถาชุดสิรินธร ครั้งที่ ๑๕
“สื่อมวลชนไทย : วันวาน กับ วันพรุ่งนี้”
โดย นายศักดิชัย บำรุงพงศ์

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า นายศักดิชัย บำรุงพงศ์ ขอพระราชทานกล่าวปาฐกถา

ในหัวข้อเรื่อง “สื่อมวลชนไทย : วันวานกับวันพรุ่งนี้” โดยเว้นใช้ราชาศัพท์
ในครั้งนี

หากมีข้อผิดพลาดประการใด ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานอภัยไว้ ณ
โอกาสนี้ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ด้วยความภาคภูมิใจและด้วยความรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ได้รับ
มอบหมายให้มาเป็นผู้กล่าวปาฐกถาชุดสิรินธร ครั้งที่ ๑๕ ในวาระนี้ แต่ความ
ภาคภูมิใจนี้ก็มีความวิตกกังวลสอดค่อมมาด้วย เพราะตระหนักในความรู้น้อยของ
ตนเองว่า จะทำให้ปาฐกถาชุดสิรินธรอันเป็นมงคลนามลดระดับตกลงมากกว่า
มาตรฐานที่องค์ปาฐก ท่านก่อนๆ ได้สถาปนาไว้แล้วอย่างสูง

แต่ในวงจรชีวิตของคนเราบางคน หรือทุกคน จะมีบางครั้งบางทีหรือ
บางเวลาที่เราจะต้องทำอะไรเกินตัว แต่ถ้าหากการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ดีที่ชอบ
และที่ควร ก็ยินดีกระทำด้วยความเต็มใจ และประมาณว่า การปาฐกถาครั้งนี้จะ
ไม่เป็นเชิงวิชาการ และก็อาจจะจะมีลักษณะเป็นการสลายความเคร่งขรึมของ
บรรยากาศทางวิชาการในสถานที่นี้ด้วย

ขอกราบเรียนแต่เบื้องต้นด้วยว่า สื่อมวลชนที่จะพูดถึงต่อไปนี้ หมายถึง
สื่อมวลชนภาษาไทยไม่หมายถึงสื่อที่ใช้ภาษาต่างประเทศซึ่งที่สำคัญมีอยู่สองภาษา
คืออังกฤษและจีน สื่อภาษาอังกฤษนั้นพอรู้อยู่บ้าง แต่ภาษาจีนนั้นมืดแปดด้านเลย

มีผู้ประกอบอาชีพในหนังสือพิมพ์จีนหลายฉบับในกรุงเทพฯ ที่เป็นสมาชิกสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย แต่ต่างคนต่างก็ทำงานของตนนักหนังสือพิมพ์จีนในกรุงเทพฯ ไม่ค่อยจะได้เข้าร่วมกิจการของสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ไกลลี้ชิต อุปสรรคสำคัญเป็นเพราะนักหนังสือพิมพ์ไทยอ่านภาษาจีนไม่ออก ยกเว้นหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจการค้าพาณิชย์ที่จะมีคนอ่านภาษาจีนออกทำงานอยู่เพื่อตรวจข่าวสารทางด้านนี้

กระผมมีประสบการณ์ส่วนตัวอยู่เมื่อประมาณ ๑๒-๑๓ ปีที่ผ่านมาที่สำนักงานหนังสือพิมพ์มติชน กระผมได้รับของจดหมายสั้นน้ำตาลซองใหญ่ของหนึ่งเปิดดูข้างในเป็นหนังสือพิมพ์ตัวภาษาจีนปกหนึ่ง มีภาษาไทยอยู่นิดเดียวตัวเล็กๆ ที่บอกชื่อหนังสือพิมพ์เท่านั้น ไม่ทราบว่าเป็นหนังสือพิมพ์ตีพิมพ์ข้อความอะไร เมื่อนำไปให้ท่านผู้รู้ ได้รับคำบอกว่าเขาตีพิมพ์นวนิยายของผมเป็นภาษาจีน มีชื่อคนแปลอยู่เหมือนกัน แต่ก็ไม่ได้ให้ความรู้อะไรเลยที่ท่านเป็นใคร ตอนนั้นความรู้สึกเรื่องทรัพย์สินทางปัญญายังไม่ค่อยจะมี กระผมรู้สึกว่าเขาไม่สนใจส่งมาให้ดูก็ดีแล้ว จะเอาอะไรอีก

เหมือนกับครั้งหนึ่งนานมาแล้วเมื่อผมเริ่มเขียนหนังสือใหม่ๆ มีเด็กหนุ่มๆ คนหนึ่งมาขอพบเอาหนังสือพิมพ์ภาษาจีนเล่มเล็กๆ บางๆ เล่มหนึ่งมาให้ บอกว่าเขาแปลเรื่องสั้นของผมเป็นภาษาจีนตีพิมพ์อยู่ในนั้น กระผมก็เป็นฝ่ายขอบอกขอบใจเขา เพราะถ้าเขาไม่บอกก็ไม่รู้ และถึงรู้ไปก็เท่านั้น

ครั้งหนึ่งในการทัศนจรประเทศจีน กระผมได้พบนักทัศนจรสตรีคนหนึ่งบอกว่าเธอทำหนังสือพิมพ์จีนในกรุงเทพฯ ส่วนมากทำการแปลบทความสารคดี และคอลัมน์ต่างๆ จากหนังสือพิมพ์ไทยลงหนังสือพิมพ์จีน กระผมเข้าใจว่า คงจะไม่ใช่รายเดียว แต่หนังสือพิมพ์ไทยไม่ทราบ เพราะอ่านภาษาจีนไม่ออก จึงไม่มีการตรวจข่าวในหนังสือพิมพ์จีน

กระผมขอเริ่มต้นเรื่องสื่อมวลชนไทยประเภทแรกที่เกิดมาก่อนสื่อประเภทอื่นคือหนังสือพิมพ์ไทย โดยขอเชิญพระนิพนธ์ของพระราชวรพงศ์เธอ กรมหมื่น-

พิทยาลงกรณ์หรือที่รู้จักกันในนาม น.ม.ส. ที่ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือพิมพ์ ประมวลวันของพระองค์ท่าน ใจความว่า หนังสือพิมพ์เป็นสิ่งที่มีชีวิตและมีบุคลิก พระองค์ท่านคงประสงค์จะเตือนคนทำหนังสือให้รู้สึกตัวเสมอถึงความสำคัญของ ผลิตผลที่ตนทำอยู่ออกไปสู่ประชาชนคนอ่านนั้นไม่ใช่เพียงตัวอักษรบนแผ่นกระดาษ แต่เป็นสิ่งที่มีความคิด มีอรรถาสัย มีกิริยาวาจา มีน้ำใสใจอก มีน้ำจิตน้ำใจ และมีปณิธาน ที่คนอ่านรู้สึกได้ สิ่งนี้เป็นความจริง เพราะเบื้องหลังหนังสือก็มีคนทำนั่นเอง

จากแง่มุมนี้ กระผมจึงใคร่ขอพิจารณา ความเจริญก้าวหน้าและ พัฒนาการของหนังสือพิมพ์ไทยถึงตัวบุคคลผู้ทำหนังสือพิมพ์ ที่เรียกกันว่า นักหนังสือพิมพ์เป็นหลัก

โดยทั่วไปแล้ว นักหนังสือพิมพ์มักจะไม่ใคร่มีใครรู้จัก เพราะงาน หนังสือเป็นงานร่วมของคณะบุคคล ชาวและข้อเขียนมักจะ ไม่ลงชื่อ คนอ่านจะรู้จักต่อเมื่อท่านผู้นั้นเป็นนักหนังสือพิมพ์และเป็นนักประพันธ์ด้วย เช่น คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่นามปากกาว่า “ศรีบูรพา” คุณมาลัย ชูพินิจ นามปากกา “เรียมเอง” เป็นต้น คนรู้จักท่านยังยืน เพราะงานประพันธ์ของท่านมากกว่างานหนังสือพิมพ์ ถ้าหวนกลับไปพลิกดูหนังสือพิมพ์เก่า ๆ จะไม่ทราบว่างานข่าวหรือข้อเขียนชิ้นเด่นๆ เป็นงานของใคร เมื่อนักข่าว นักหนังสือพิมพ์อำลาจากอาชีพไป คนก็ลืมไปในเวลาอันไม่นานนัก ทั้งๆที่ระหว่างที่ท่านประจำการอยู่ ท่านได้ทำงานในอาชีพของท่านด้วยฝีมือที่น่านับถือมาก เพราะฉะนั้นจึงใคร่ขอพูดถึงท่านเหล่านั้นไว้บ้าง แต่คงจะย่อนามได้ไม่หมด เพราะจะกลายเป็นการทำนามานุกรมไป

หลังจากที่บาทหลวงชาวอเมริกัน ชื่อ แคนบิช บลัดเลย์ ได้ออก หนังสือพิมพ์ไทย เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๘๗ มาถึงขณะนี้เป็นเวลา ๑๕๕ ปีกว่า ผมถือว่าในระยะยุค ๑๐๐ ปีแรก เป็นหนังสือพิมพ์เมื่อวานขึ้น ระยะ ๕๐ ปี หลังเป็นหนังสือพิมพ์เมื่อวันวาน ฉะนั้นช่วงร้อยปีแรก กระผมจะกล่าวอย่างสรุป

ระยะแรกหนังสือพิมพ์ไทยที่ออกติดตามกันต่อมา ท่านผู้ทำเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เจ้านาย และขุนนาง ซึ่งเป็นผู้มีวิชาความรู้ ภาษาดี ท่านมีแรงมีไฟ

อยากให้ความรู้ ความเข้าใจ ให้ความกระจ่างและให้ข่าวสารที่ควรทราบแก่คนอ่าน หรือบางครั้งท่านเกิดอาการหมั่นไส้ใครบางคน ก็ออกหนังสือพิมพ์มาบรรยาย อารมณ์ของท่านเพราะการทำหนังสือ ในระยะต้นๆ นั้น ค่าใช้จ่ายไม่มาก และไม่มีการควบคุมจากทางการ แต่ข้อจำกัดอยู่ที่ว่าประชาชนพลเมืองมีจำนวน น้อยประมาณ ๘-๑๐ ล้านคน ผู้ที่อ่านหนังสือออกเขียนหนังสือได้ยังมีน้อยมาก ไม่มีร้านขายหนังสือพิมพ์ด้วยซ้ำ หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ขายเฉพาะผู้เป็นสมาชิก ซึ่งก็มีไม่มาก พุดในเชิงพาณิชย์แล้วอยู่รอดได้ยาก เนื่องจากตลาดแคบ หนังสือพิมพ์ในสมัยเมื่อวานซินจึงมีอายุสั้น นอกจากนั้นท่านเจ้าของหรือผู้ทำซึ่งมีหน้าที่ ราชการอยู่ มีงานการมากขึ้นไม่มีเวลาดูแลหรือตัวท่านเองกับผู้ร่วมงานเกิด เบื่อหน่ายซึ่งเรียกว่าหมดไฟ ท่านก็เลิกกิจการไป

กระผมคิดเอาเองเป็นส่วนตัวว่า ในทศวรรษที่ ๗๐ (พ.ศ. ๒๕๗๐-๒๕๗๙) หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย หนังสือพิมพ์ไทยได้พัฒนาก้าวขึ้นสู่ระดับสูงขึ้นไปอีก ระดับหนึ่ง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการปฏิรูปการศึกษาซึ่งเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นการศึกษามีหลักสูตรใหม่ มีวิชาใหม่ๆ และเป็นระบบที่ชัดเจน โดยกำหนด การศึกษาเป็นชั้นประถมศึกษา ๓ ปี มัธยมต้นและมัธยมปลายอีก ๘ ปี รวมเป็น ๑๑ ปี คุณครูอบ ไชยวสุ นักหนังสือพิมพ์และนักเขียนหัตถนิยายมีชื่อเขียนไว้ว่า ท่านสำเร็จมัธยม ๘ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ขณะนั้นผมเพิ่งเกิดได้ ๑ ขวบ ท่านบอกว่านักเรียนที่จบมัธยม ๘ นั้นมี ๘๐ คน พอดี การศึกษาจบม.๘ ซึ่งเรียกว่า จบ ชั้นมัธยมบริบูรณ์ขณะนั้นนักเรียนได้ความรู้ดีมาก เพราะได้เข้าสู่มาตรฐานสากล ครูผู้สอนชั้นมัธยมปลายเป็นชาวต่างประเทศ มีครูฝรั่งสอนภาษาอังกฤษ สอน คำนวณ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ นักเรียนจึงมีความรู้ภาษาต่างประเทศดี ความรู้พื้นฐานทั่วไป ท่านเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกดูดซับเข้าสู่ระบบราชการ ซึ่งก็มี การปฏิรูปอย่างขนานใหญ่เช่นกัน

ท่านที่เป็นผลผลิตของการปฏิรูปการศึกษาเข้าสู่สมัยใหม่ของไทย เหล่านี้ มีบางท่านก้าวเข้าสู่วงการหนังสือพิมพ์ เมื่อได้ผู้มีความรู้พื้นฐาน ทันสมัยเข้ามา ทำงาน ท่านเหล่านั้นก็ใช้วิชาความรู้ของท่านมาทำความเจริญก้าวหน้า ให้แก่วงการหนังสือพิมพ์ ทำให้หนังสือพิมพ์มีระดับมาตรฐานที่สูงขึ้นระดับหนึ่ง

สภาพของหนังสือพิมพ์สมัยเมื่อวันวานเป็นอย่างไร? ผมขอยกเอาคำสัมภาษณ์ของคุณสถิตย์ เสมานิล นักหนังสือพิมพ์เก่าท่านหนึ่งต่อท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ที่กระทำเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๗๑ ที่ให้ภาพของหนังสือพิมพ์จากการวิเคราะห์ของท่านผู้เป็นเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ (ตอนนั้นยังใช้ชื่อกระทรวงธรรมการ) ตอนนั้นท่านเพิ่งพ้นจากหน้าที่เสนาบดีใหม่ๆ ท่านเป็นผู้คงแก่เรียน เป็นนักการศึกษา เป็นปราชญ์ และเป็นกวีด้วย นามปากกาของท่านคือ “ครูเทพ” ในความคิดเห็นของท่านอย่างค่อนข้างจะกระจ่างซัด และตรงกับสภาพความเป็นจริง

คุณสถิตย์ เสมานิล เล่าไว้ในหนังสือ “วิสาสะ” (พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔) ว่าท่านสัมภาษณ์ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดินทร์) ตอนนั้นคุณสถิตย์ เป็นนักหนังสือพิมพ์หนุ่มของหนังสือพิมพ์ “ไทยหนุ่ม” นอกจากเรื่องอื่นๆแล้วได้ขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ในอดีตจนถึงปัจจุบันคือเวลาที่สัมภาษณ์ (พ.ศ. ๒๔๗๑) ซึ่งในประเด็นนี้ท่านพูดอย่างไม่สู้จะเต็มใจนัก เพราะเกรงจะถูกโจมตีจากหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ คืออะไร ทำหน้าที่และบทบาทอย่างไร ที่เป็นลักษณะสากลทั่วไปของสื่อมวลชนสมัยใหม่ ตำรา text book ในคณะนิเทศศาสตร์ หรือวารสารมีไว้ละเอียดหมดแล้ว ขอให้ลองมาฟังคำของท่านผู้ใหญ่ไทยคนหนึ่ง และท่านพูดไว้ ๗๐ กว่าปีมาแล้ว คุณสถิตย์ บันทึกไว้ว่า เจ้าพระยาพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกล่าวว่า

“หนังสือพิมพ์เป็นครูของคนทั่วไป สอนแก่คนทุกชั้น ไม่เลือกที่ไม่เลือกเวลา หนังสือพิมพ์ ถ้าทำหน้าที่ผู้สอนได้ตรงก็จะได้บุญ เป็นผลดีแก่คนหมู่มากโรงเรียนสอนเฉพาะวิชาสอนตามที่กำหนดไว้ให้ ส่วนหนังสือพิมพ์สอนสารพัด สอนได้ทั้งพระ ทั้งเจ้า คนใช้ได้ป่วยก็สอนได้ พวกหนังสือพิมพ์ ถ้าคำนึงถึงเรื่องนี้วางใจลงไปเพื่อการนี้ ฉันเห็นประโยชน์เหลือหลาย เรื่องที่จะสอนก็เกิดมีขึ้นให้หนังสือพิมพ์สอนเป็นประจำวันอยู่แล้ว ผู้ทำปรุ้งเรื่องให้เข้าบาทสอนประโยชน์จะไปไหนเสีย”

“โรงเรียนสอนแต่ผู้ที่อยู่ในวัยเรียน เด็กๆ ถึงหนุ่มเป็นอย่างสูง หนังสือพิมพ์สอนได้ทุกวัยทุกชั้น----”

เมื่อผู้สัมภาษณ์เรียนถามย้าขอให้ท่านชี้ว่าหนังสือพิมพ์แต่ก่อนจนกระทั่งบัดนี้ ได้แสดงความประพฤติอันเป็นคุณูปการแก่คนหมู่มาก ดังท่านว่ามากหรือน้อยหรือไม่เลย ท่านผู้ให้สัมภาษณ์ขอคำมั่นสัญญาว่าจะไม่เอาไปเขียนเปิดเผยข้อความที่ท่านพูด ขอให้ถือเป็นการพูดคุยส่วนตัว นี่ก็แสดงว่าผู้ใหญ่สมัยโน้นก็ขยาด หนังสือพิมพ์เหมือนกัน เมื่อได้รับคำรับรองจากผู้สัมภาษณ์แล้ว ท่านจึงกล่าวต่อไปว่า

“เสียดายหนังสือพิมพ์ของเรา ยังประพฤติไกลต่อหน้าที่ผู้สอน--- ฉันทยกหนังสือพิมพ์ให้เป็นหน้าที่ผู้สอนก็เพราะ หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องบอกสาธารณชนบอกความเป็นไปที่เกิดขึ้นทุกแห่งในโลก บอกความคิดแก่หรือกัน ความยากแค้นอันจะมีมาถึงมหาชนคือบ้านเมือง ที่เรียกว่า “อาร์ติเกิ้ล” บอกความคิดเห็นวิธีการให้เกิดความจำเริญแก่บุคคลและแก่บ้านเมือง ตั้งแต่หยาบจนถึงละเอียดฉฉินเสียดายว่า หนังสือพิมพ์ของเราที่เห็นอยู่ทำเพียงเพื่อให้วีผู้ซื้ออ่านเป็นที่ตั้ง ถ้อยคำที่เขียนลงไปไม่เป็นแบบที่ควรแก่ครูประชาชน”

“หนังสือพิมพ์เป็นครูประชาชน หากประพฤติไม่สมหน้าที่ครูจะเป็นเพราะ คนมีความรู้พอควรไม่ทำหนังสือพิมพ์ ไม่แสวง หรือเพราะหนังสือพิมพ์บ้านเรามีทุนไม่มาก คนมีเงินมากไม่ทำหนังสือพิมพ์ ความประพฤติของหนังสือพิมพ์ที่แสดงออกเป็นหนังสือพิมพ์จึงเป็นไปอย่างนั้น หนังสือพิมพ์แสดงความคิดราวจะสามารถจัดวิธีการปกครองมนุษย์โลก แต่ตัวหนังสือพิมพ์เองละ?”

คิดว่า พรรคพวกเพื่อนฝูงที่ทำหนังสือพิมพ์อาจจะมิอยู่ในที่นี้บ้าง แง่คิดนี้เป็นมุมมองหนึ่งที่จะอาจจะก้าวไปหน่อย เมื่อเทียบกับตำรา text book ใหม่ๆ ในปัจจุบัน ในความเห็นส่วนตัว ยากเสนอให้อามาพิมพ์เป็นตัวหนังสือให้สวยงามแล้วแปะติดไว้ในกำแพงห้องบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน

เมื่อมีผู้สำเร็จการศึกษาระดับสูงที่มีในเมืองไทยขณะนั้นจากการปฏิรูปที่เริ่มในสมัยรัชกาลที่ ๕ ใช่ว่าอย่างน้อยหนึ่งทศวรรษ ก่อนที่จะมีผลผลิตออกมาสู่สังคม ผู้ที่สำเร็จออกมา บางท่านเคยเริ่มทำหนังสือออกในโรงเรียนก็หลงใหลในงานหนังสือหรือการประพันธ์ซึ่งกระผมคิดว่างานประพันธ์ในเมืองไทยเริ่มพัฒนาขึ้นสู่ระดับใหม่ในระยะเวลาที่ (คือปลายทศวรรษที่ ๖๐ ต่อทศวรรษที่ ๗๐) การประพันธ์เรื่องสั้นและนวนิยายเริ่มขยายตัวทั้งในปริมาณและคุณภาพเข้ามาแทนที่และได้รับความนิยมมากขึ้นเข้ามาแทนที่นิยายจักรๆ วงศ์ๆ ที่เขียนในรูปคำกลอนและนิทานจากชาติก งานประพันธ์แบบใหม่กับการหนังสือพิมพ์สอดคล้อง ประสานกันได้เป็นอย่างดี

นักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ที่เริ่มต้นในระยะยุคนี้ มีหลายท่านที่ไม่ละทิ้งอาชีพไปทำอย่างอื่น ทำหนังสือพิมพ์กันมาเป็นเวลา ๓๐-๔๐ ปี

หนังสือพิมพ์แบบฉบับที่เป็นความปรารถนาของท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีนั้น ท่านเป็นนักการศึกษา ท่านจึงมองอย่างครุ ในเวลาอีกไม่กี่ปีหลังท่านให้สัมภาษณ์ ได้มีหนังสือพิมพ์อย่างน้อยสองฉบับที่ออกมาทำหน้าที่อย่างที่ท่านอยากให้เห็นคือหนังสือพิมพ์ประจำชาติกับหนังสือพิมพ์ประมวลวัน

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ ออกปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ (พระอิสริยยศขณะนั้น) เป็นองค์อุปถัมภ์ มีหม่อมพร้อยสุพิน ซายาของท่านเป็นเจ้าของ มีคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงแล้วในฐานะนักประพันธ์ ในนามปากกา “ศรีบูรพา” เป็นนักเขียนบทความทางการเมืองและสังคม และมีความชำนาญในการทำหนังสือพิมพ์มาแล้วหลายฉบับ

หนังสือพิมพ์ประมวลวันออกปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นของพระราชนัดดาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (น.ม.ส.) มีหม่อมเจ้าพรพิมลพรรณธวัช พระชายาของพระองค์ท่านเป็นเจ้าของ มีคุณเฉลิม วุฒิโฆษิต เป็นบรรณาธิการ

หนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับนี้เด่นมาก นอกจากการเสนอข่าวต่างๆ ที่เป็นงานหลักของหนังสือพิมพ์รายวันแล้ว ยังมีบทความ มีคอลัมน์ต่างๆ ที่ให้ความรู้

ความคิดแก่คนอ่าน เป็นที่ทราบกันดีว่า ทั้งสองท่านให้อิสราภาพเต็มที่แก่ฝ่ายบรรณาธิการ ในเรื่องการเสนอข่าวสาร บทความ และหน้าที่ของบรรณาธิการกิจทั้งหลาย ท่านทำเพียงหน้าที่ประจำหรือคอลัมน์ของท่าน ซึ่งเป็นที่นิยมและแสวงหากันมากจากผู้อ่านทั้งหลาย

‘ท่านวรรณ’ เป็นพระนามย่อที่คนทั่วไปเรียกขาน และ น.ม.ส. เป็นนามปากกาของเสด็จในกรมซึ่งโด่งดังมาก่อนแล้วในงานกวีนิพนธ์ของพระองค์ท่าน กระผมคิดว่า ท่านยังมีนามปากกาอื่นอีกที่ผู้อ่านไม่ทราบ

‘ท่านวรรณ’ มีหน้าบทความประจำที่ทรงนิพนธ์เชิงวิชาการที่ทันสมัยและสอดคล้องกับการเมืองไทยในระยาะเวลานั้น ในเรื่องว่าด้วยประชาธิปไตย เรื่องสิทธิเสรีภาพ เรื่องสิทธิและหน้าที่ บางครั้งพระองค์ยกศัพท์ภาษาอังกฤษขึ้นมา แล้วอธิบายความหมายของศัพท์นั้น ในฐานะที่ทรงเป็นที่ปรึกษารัฐบาลและกระทรวงการต่างประเทศ ทรงมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือกับนานาประเทศ ท่านมีคอลัมน์ในหนังสือประชาชาติ นำศัพท์ที่มีในสนธิสัญญา หรือที่ใช้กันอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศ มาอธิบายความหมายให้ความรู้ใหม่ๆแก่คนอ่านและมีหลายครั้งที่ท่านทรงบัญญัติศัพท์ภาษาไทยขึ้นใช้แทนคำภาษาอังกฤษนั้นๆ ด้วย มีคำหลายคำที่ทรงบัญญัติไว้ใช้ติดมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในสมัยนั้นหนังสือพิมพ์ประชาชาติจึงเป็นที่นิยมในบรรดาผู้หลักผู้ใหญ่และนักศึกษาทั้งหลาย

หนังสือพิมพ์ประมวญวัน ก็มีความเด่นเรื่องวิชาการ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ในภาษาไทย และกวีนิพนธ์ ผู้ที่เคยทำงานในหนังสือพิมพ์ประมวญวัน เคยเขียนเล่าให้ฟังว่า ทุกเช้าท่าน น.ม.ส. มีเวลาว่างจะเรียกผู้ที่ทำงานอยู่ด้วยเข้าไปอบรมสั่งสอนอธิบายและชี้แจงการใช้ภาษาไทยให้ดี ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งพระองค์ท่านถือเป็นเรื่องสำคัญมาก

กระผมยังจำได้ว่ามีหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์ประมวญวันที่ลงเรื่อง“นิทานเมืองซีตซีน” ดูเหมือนจะลงสัปดาห์ละครั้ง ซีตซีนเป็นเมืองที่พระรามสร้างให้พาลี

ไปครอง เมื่อพาลีตายก็ตกเป็นของสุครีพ ผู้เป็นน้องพาลี ชีตชินจึงเป็นเมืองลิง มีลิงเป็นผู้ปกครองและลิงเป็นพลเมือง ตอนหนึ่งในเรื่องนี้มีบทสนทนาระหว่างลิงผู้เป็นพ่อกับลิงที่เป็นลูก ลิงตัวพ่อบ่นถึงความไม่เอาถ่านของลูกและถามลูกว่า “เจ้าไม่เล่าเรียน” เอาแต่เป็นนักเลงเกกมะเหรกแล้วต่อไป เจ้าจะมีปัญญาทำอะไรกัน?”

ลูกลิงตอบพ่อว่า “เป็นผู้แทนราษฎรลิงไงพ่อ”

เป็นคำเปรียบเปรยสถานการณ์ที่ทันสมัยมากในขณะนั้น และกระผมคิดว่ายังทันสมัยอยู่แม้ในขณะนี้!

ในระบอบทศวรรษที่ ๘๐ (พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๙) หนังสือพิมพ์ไทยเริ่มลงการ์ตูนไทยๆชนิดแบ่งเป็นสี่ช่องประจำวัน กระผมคิดว่าหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์เป็นผู้ริเริ่มก่อน โดยมีการ์ตูนเรื่องสังข์ทอง ที่คุณสวัสดิ์ จูฑะรพ เป็นผู้เขียน ได้รับความนิยมมากหนังสือพิมพ์ประจำวันก็เริ่มมีบ้างกระผมคิดว่าเป็นพระดำริของท่าน น.ม.ส. พระองค์เป็นกวี อยู่เฉย ๆ ไม่ไหว ประมาทวันลงเรื่องศรีธนญชัย แต่ไม่เป็นภาพการ์ตูน เป็นภาพเขียนลายเส้นโดยฝีมือ เหม เวชกร ท่าน น.ม.ส.ทรงเล่าเป็นคำกวีใหม่ทั้งหมดและในการนี้ได้สร้างภาพชนิดใหม่ขึ้น เรียกว่า *ชนัญชยางค์ฉันท*

ในสมัยนั้นทั้งในคำเขียนและคำพูด จะใช้คำว่า ‘ทำการ’ เติมนั้นมานำหน้าคำกริยากันเกร่อ ท่าน น.ม.ส. ทนไม่ได้ท่านเขียนกลอนกระตุกเอาไว้ ลีลาตามแบบของท่านคือแฝงอารมณ์ขันไว้ในการเปรียบเปรย ท่านเขียนว่า (ถึงกระผมจะจดมาอ่านก็ตาม แต่ก็มาจากความจำที่ผมจำได้ จึงกลัวจะมีความคลาดเคลื่อนบางคำเพราะอายุล่วงเลยมามากแล้ว ไม่แน่ใจว่าความทรงจำจะ ซื่อสัตย์อยู่เหมือนเดิม) กลอนนั้นมีว่า

สงสารคำ 'ทำการ' มานานแล้ว
 ดูไม่แล้วตาไปในหนังสือ
 มันถูกใช้หลายอย่างไม่วางมือ
 แต่ละมือ ตรำตรากรยากเต็มที
 ดำรวจเห็นโจรหาญ *ทำการ* จับ
 โจรมันกลับหัวหาญ *ทำการ* หนี
ทำการ ป่วยเป็นลมล้มพอดี
ทำการ ซี่จิ้นหมายว่าตายเอย

ซึ่งเดี๋ยวนี้ก็ยังมีการใช้คำ 'ทำการ' เต็มหน้าคำกริยาโดยไม่จำเป็น อยู่บ้างเหมือนกัน

หนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับมีส่วนอย่างสำคัญในการเผยแพร่ความรู้แก่คนอ่าน และเป็นผู้นำในการสร้างความมั่งคั่งให้แก่ภาษาไทย โดยบทบาทของท่านผู้ใหญ่ทั้งสองซึ่งบางทีสังเกตได้ว่ามีการแข่งขันกันอยู่ในที่ ในการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยใหม่ๆ ที่เป็นคำแปลจากภาษาอังกฤษ เช่น คำว่า dictator ท่านวรรณใช้ว่า ผู้เผด็จการ ท่าน น.ม.ส. ใช้ว่า ลัทธิบงการ ถ้าเป็นบุคคลใช้ว่า จอมบงการ กระผมเองตามท่านวรรณเป็นส่วนใหญ่ แต่สำหรับคำนี้ชอบคำว่า 'บงการ' dictate มากกว่า แต่คำว่า บงการ ก็ไม่ติด คนนิยมใช้เผด็จการมากกว่า

ขณะนั้น วิชาการสมัยใหม่จากตะวันตกแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยหลายกระแส เช่น จิตวิทยาสายของซิกมุนด์ ฟรอยด์ มีคุณหลวงวิเชียรแพทยาคม ซึ่งเป็นจิตแพทย์เขียนลงนิตยสาร 'วิทยากรย์' รายเดือนอธิบายลักษณะจิตที่ไม่ปกติ (abnormal psychology) เช่น sadism, masochism ฯลฯ และมีคำหนึ่งคือ inferiority complex ซึ่งเนื้อหาเป็นที่สนใจกันมาก เพราะเป็นของใหม่ และยังหาคำภาษาไทยแปลไม่ได้ แต่แล้วไม่ช้าผมเข้าใจว่า น.ม.ส. บัญญัติศัพท์ภาษาไทยขึ้นมา 'ปมด้อย' ซึ่งกะทัดรัดและได้ความดีมาก กระผมถามผู้ที่

อายุรุ่นราวคราวเดียวกันในประเด็นนี้ เขาไม่แน่ใจว่าเป็นท่าน น.ม.ส. หรือไม่ ผมจึงไม่กล้ายืนยัน ต่อมาท่านสวามี สัตยานันทบุรี เขียนเรื่อง 'ปมด้อย' เป็นหนังสือเล่ม

นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์รุ่นใหม่ที่ผ่านการศึกษารุ่นใหม่ของไทยจากการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ ๕ เริ่มแต่ต้นทศวรรษที่ ๗๐ เป็นผู้บุกเบิกยกฐานะหนังสือพิมพ์ขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง ท่านเหล่านี้อยู่ในวงการหนังสือพิมพ์นานเป็น ๓๐-๔๐ ปี แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าผู้ที่มีการศึกษาในสายอื่น จะไม่ได้มีส่วนในการทำหนังสือพิมพ์ เช่น มีท่านที่มาจากสายวัด สำเร็จเปรียญประโยคต่างๆ เข้ามาสู่วงการหนังสือพิมพ์ก็มีไม่น้อย กระผมขอเอ่ยนามท่านเหล่านี้ได้แก่ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ คุณมาลัย ชูพินิจ คุณโชติ แพร่พันธ์ คุณสนิท เจริญรัฐ คุณดำริ ปัทมศิริ คุณชะเอม อันตรเสน คุณเจริญ วุชาติตย์ คุณอบ ไชยาสุ คุณเฉลิม วุฒิโฆษิต เป็นต้น

หนังสือพิมพ์ของไทยตั้งแต่ออกมาฉบับแรก จนกระทั่งถึงยุคสงครามโลกครั้งที่สอง และอาจจะกล่าวได้ว่ายืดยาวต่อมาอย่างยั่งยืน จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ต้องพึ่งข่าวต่างประเทศ จากสำนักข่าวของต่างประเทศมาโดยตลอด ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายรวมทั้งประเทศที่เกิดใหม่ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ก็อยู่ในสภาพอันนี้ สำนักข่าวต่างประเทศใหญ่ๆ ผูกขาดการข่าวต่างประเทศไว้เกือบจะสิ้นเชิงมีการแข่งขันกันบ้างทางผลประโยชน์ และอุดมการณ์ ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ที่ทำให้ได้ข่าวจากมุมที่แตกต่างกัน

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองเกิดขึ้นในยุโรป ประเทศไทยมีนโยบายเป็นกลางจึงได้รับข่าวจากสำนักข่าวต่างประเทศจากทั้งสองฝ่ายในสงคราม คือ สำนักข่าวรอยเตอร์ของอังกฤษ AP และ UP ของสหรัฐอเมริกา AFP ของฝรั่งเศสซึ่งอยู่ฝ่ายหนึ่งกับข่าวจากสำนักข่าว Transocean และ DNB ของเยอรมันอีกฝ่ายหนึ่งโดยมีสำนักข่าวญี่ปุ่นโตเมอิ และ เรงโง ซึ่งรักษาระดับความเป็นกลางแต่น้ำเสียงเอนเอียงไปทางเยอรมัน ส่วนข่าวทางวิทยุกระจายเสียงก็รับฟังได้ จากลอนดอน วอชิงตัน เบอร์ลิน และโตเกียว

แต่เมื่อญี่ปุ่นเปิดฉากสงครามในเอเชียโดยบุกลงใต้ เมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ไทยได้เข้ากับญี่ปุ่น ชาวต่างประเทศจากสำนักข่าวของอังกฤษ อเมริกา และฝรั่งเศสทั้งหมด การฟังข่าววิทยุจากลอนดอนหรือของซิดนีย์ ต้องแอบฟัง เพื่อทราบข่าวจากอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ก็ถ่ายทอดเอามาตีพิมพ์ไม่ได้

เมื่อสงครามยุติ สำนักข่าวของเยอรมันและของญี่ปุ่นจบสิ้นไปด้วย

ก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นได้มาออกหนังสือพิมพ์ภาษาไทย ในประเทศไทยสองฉบับ คือ หนังสือพิมพ์ 'ข่าวภาพ' ซึ่งออกเป็นรายปักษ์ รายสัปดาห์ก่อน เสนอภาพเป็นส่วนใหญ่ ส่วนอีกฉบับหนึ่งชื่อ 'ผิวเหลือง' ออกรายวันทั้งสองฉบับมีบรรณาธิการเป็นคนไทย หนังสือพิมพ์ผิวเหลืองมีคำขวัญว่า 'กิน-พัก-ป้องกัน-ภัย-สืบเชื้อสาย-การอบรม' ทำนองเดียวกับหนังสือพิมพ์ประชาชาติที่มีคำขวัญว่า 'บำเพ็ญกรณีย์-ไมตรีจิต-วิทยาคม-อุดมสันติสุข' หรือหนังสือพิมพ์ไทยหนุ่มมีคำขวัญว่า 'พูดได้ตามใจคือไทยแท้'

ประโยคที่ว่า 'พูดได้ตามใจคือไทยแท้' ระยะเวลาหลังๆ มีผู้ยกเอาขึ้นมาพูดว่าเป็นคำพังเพยเก่าๆ ของไทย แต่คุณสถิตย์ เสมานิล ซึ่งทำงานอยู่กับไทยหนุ่มยี่สิบ คณะทำงานของไทยหนุ่ม เป็นผู้ร่วมกันคิดสโลแกนหรือคำขวัญนี้ เมื่อออกหนังสือพิมพ์ไทยหนุ่ม เมื่อปี ๒๔๗๒

หนังสือพิมพ์ผิวเหลืองมีอายุไม่นานนัก ดูเหมือนจะหยุดไปก่อนญี่ปุ่นบุกด้วยซ้ำ ส่วนข่าวภาพเปลี่ยนออกเป็นหนังสือพิมพ์รายวันและอยู่มาตลอดสงคราม เจ้าของหนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นชื่อ นายเวมัตซึ ท่านผู้นี้เป็นครูสอนภาษาญี่ปุ่นที่โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข ซึ่งเปลี่ยนจากเป็นโรงเรียนมัธยมสามัญ เป็นโรงเรียนวิสามัญที่สอนภาษาต่างประเทศโดยนักเรียนต้องเรียนภาษาอังกฤษเป็นวิชาเอก และต้องเรียนอีกภาษาหนึ่งซึ่งมีให้เลือก ๔ ภาษา คือ ฝรั่งเศส-เยอรมัน-จีนและญี่ปุ่น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ เวลานั้นกระผมก็เรียนอยู่ แต่อยู่ชั้นมัธยม ๗ แล้วและเรียนภาษาเยอรมัน ครูเวมัตซึ สอนภาษาญี่ปุ่นอยู่นาน ท่านรู้ภาษาไทยดี ต่อมาท่านมาคุมหนังสือพิมพ์ข่าวภาพ และกล่าวกันว่าสำนักงานหนังสือพิมพ์นี้

เป็นที่ตั้งของฝ่ายข่าวกรองของญี่ปุ่นตลอดสงคราม มีภาพแผนที่แสดงสถานที่สำคัญทางยุทธศาสตร์ และเส้นทางคมนาคมของไทยและอาณาบริเวณของพื้นที่การรบใกล้ชิดกับประเทศไทย ทั้งนี้ก็คงถือว่าเป็นเรื่องปรกติในยามสงคราม เพราะโดยทางนิตินัยญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรทางการรบกับประเทศไทย

อาจกล่าวได้ว่าสื่อหนังสือพิมพ์ในเมืองไทย มีชาวต่างชาติเป็นเจ้าของมาตั้งแต่ฉบับแรก ที่ดำเนินการโดยบาทหลวงอเมริกัน หมอบลัดเลย์ ซึ่งได้วางแม่แบบให้หนังสือพิมพ์อยู่ในด้านตรงข้ามกับรัฐบาล ด้วยให้ข่าว การกระทำที่ไม่ชอบธรรมของเจ้านายและขุนนาง ลงข่าวร้องทุกข์และคำกล่าวโทษของชาวบ้านผู้เดือดร้อน รัชกาลที่ ๔ ถึงกับออกพระโอษฐ์ว่าข่าวและข้อความในหนังสือพิมพ์นั้นเป็นเรื่องที่ไม่จริงและไม่ให้คนเชื่อ เพราะราษฎรมีทางจะฎีกาต่อพระองค์โดยตรงทำไมต้องเขียนไปลงหนังสือพิมพ์ ต่อไปจะไม่ทรงพิจารณาเรื่องราวที่ลงในหนังสือแล้ว ส่วนชาวต่างประเทศที่มีลงอยู่บ้างนั้น ไม่มีปัญหาประการใด

สื่อหนังสือพิมพ์ในประเทศโลกที่สามเป็นลูกค้าซื้อข่าว สารคดีและบทความจากสำนักข่าวตะวันตก รวมทั้งสื่อโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียงที่ต้องซื้อโปรแกรม ภาพยนตร์ เพลง และดนตรี จากตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ในปัจจุบันอาจรวมญี่ปุ่นเข้าอีกตลาดหนึ่ง โดยตนเองมีอำนาจต่อรองน้อยมากหรือไม่มีเลยก็ได้ บางประเทศเพื่อป้องกันตนเอง ใช้วิธีตรวจเซนเซอร์ ดอบได้ทฤษฎี ‘เสรีภาพของข่าวสาร’ (Freedom of information) หรือหลักการ ‘การหลั่งไหลอย่างเสรีของข่าวสาร’ (Freeflow of information) ที่เสนอออกมาจากตะวันตก

ทฤษฎีและหลักการดังกล่าวเรื่องที่ดีและพอจะรับกันได้ ถ้าหากสภาพความเป็นจริง มีความเท่าเทียมและสมดุลกัน แต่ปัจจุบันไม่เป็นเช่นนั้น การหลั่งไหลของข่าวสารรวมทั้งศิลปวัฒนธรรมไหลจากประเทศอภิมหาอำนาจและประเทศที่พัฒนาแล้วสู่ประเทศที่กำลังพัฒนา เหมือนถนนที่มีการจราจรทางเดียว ข่าวสารและการบันเทิงคลุกเคล้าด้วยผลประโยชน์ ทศนครติ วัฒนธรรม และรสนิยม

ของตะวันตก ส่วนที่จะไหลจากประเทศในโลกที่สามเข้าไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว มีเพียงน้อยนิด เว้นไว้แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่ดี เป็นเรื่องเสียหาย แก่ประเทศที่กำลังพัฒนา เรื่องที่แสดงถึงความล้าหลัง เช่นเรื่องการคอร์รัปชัน การเมืองไม่มีเสถียรภาพ มีการประพฤติผิดในการละเมิดใช้ประโยชน์จากเด็ก เยาวชนและหญิงโสเภณี ซึ่งพูดกันตรงๆ แล้ว เรื่องเหล่านี้ก็มีมูลและมีความเป็นจริงอยู่ระดับหนึ่งเหมือนกัน แต่จะได้รับการระบายสีสรรด้วยวิธีใช้คารมโวหาร ในการเขียนข่าวของนักเขียนมืออาชีพ ขยายความจริงนั้นให้ใหญ่ขึ้นเกินสัดส่วนของความเป็นจริง

เมื่อไม่นานมานี้เองนิตยสารต่างประเทศได้เสนอบทความเชิงข่าวว่า เมืองไทยเป็นที่หนึ่งในเรื่องเซ็กซ์และสนามกอล์ฟ ทำให้มีคนรู้สึกเดือดร้อนและตีโพยตีพายกันพอสมควรว่าจะต้องแก้ข่าวอย่างโน้นอย่างนี้ กระผมคิดว่าไม่น่าจะต้องทำอะไร อยู่เฉยๆ แล้วจะดีเอง แต่ควรต้องดูใจของคนเขียนจากน้ำเสียงของเขาว่า เขาตั้งใจจะดูหมิ่นจะประจานด้วยความประสงค์อันไม่เป็นมิตรหรือเปล่า ถ้าเขาพูดจริงก็ไม่มีอะไรจะแก้เพราะเขาพูดเรื่องจริงๆ หรือถ้าเห็นว่าเขาพูดไม่จริง ก็ไม่ต้องแก้อะไร เพราะเขาพูดเรื่องไม่จริง

กระผมใคร่เรียนในโอกาสนี้ด้วยว่า มีหนังสือใหม่เล่มหนึ่งออกมาเมื่อปีที่แล้ว เป็นหนังสือชุดวิถีทัศน์ชื่อ ‘วิกฤตสื่อมวลชนยุควัฒนธรรม’ หรือ ‘จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม’ มีคุณวิทยา ว่องกุล เป็นบรรณาธิการ มีอาจารย์ด้านนิเทศศาสตร์จุฬาฯ ร่วมเขียนด้วยเป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่วิเคราะห์สถานะของสื่อมวลชน บทบาทและหน้าที่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอย่างทันสมัยมาก

หลังจากที่สงครามเย็นได้ยุติลงด้วยการสลายของสหภาพโซเวียตและกลุ่มประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก โลกเหลืออภิมหาอำนาจแต่เพียงประเทศเดียว คือ สหรัฐอเมริกา การต่อสู้ทางอุดมการณ์ ลดความแรงลงมาระดับหนึ่ง ปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย ยังคงเดินหน้าต่อไป

ความจริงเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้น เป็นมรดกที่ตกทอดมาแต่สมัยสงครามเย็น เป็นอุดมการณ์ที่เสนอขึ้นจากฝ่ายตะวันตก แรกเริ่มมีเพียงสองสามข้อเท่านั้น

คือเรียกร้องให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเดินทางเข้าออกนอกประเทศของตนได้ เป็นการต่อต้านสหภาพโซเวียตที่ห้ามคนของตนเดินทางย้ายถิ่นฐานได้โดยเสรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวยิวสัญชาติโซเวียตซึ่งเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง ที่ต้องการอพยพไปต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไปอิสราเอล ที่กำลังสร้างประเทศใหม่ ตามหลักการของลัทธิยิวคินถิ่น (Zionism) โดยปกติทางโซเวียตจะไม่ให้พลเมืองของตนอพยพโดยเสรี เว้นไว้แต่จะได้รับอนุญาตเป็นรายๆ ไป ด้วยเหตุนี้จึงมีคำว่า 'ม่านเหล็ก' เกิดขึ้นและค่อนข้างจะได้ผลในเชิงโฆษณาประชาสัมพันธ์ของตะวันตกมาก

ทางโซเวียตให้เหตุผลว่า เพราะสภาพทางสังคมต่างกัน ในโซเวียตนั้นรัฐให้ความดูแลพลเมืองทางด้านสังคมสูงมาก เด็กทุกคนเรียนหนังสือโดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน และให้ทุนในการเรียนระดับมหาวิทยาลัยด้วย เพราะฉะนั้นพลเมืองจำเป็นต้องทำงานให้แก่รัฐและหลายคนที่มีความรู้สูง ทำงานที่มีความสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ เช่นงานวิจัยด้านนิวเคลียร์หรืออวกาศ หรืองานด้านการป้องกัน จึงต้องห้ามมิให้ออกไปนอกประเทศเป็นการถาวร

อย่างไรก็ดี ในทฤษฎีเสรีภาพแห่งข่าวสารหรือหลักการ การหลั่งไหลอย่างเสรีของข่าวสาร หรือข่าวสารไม่มีพรมแดน เป็นคำที่ฟังเพราะที่ตะวันตกเรียกร้องเข้ากับประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย แต่ตนเองก็ไม่ได้ปฏิบัติอย่างจริงจังนัก เพราะได้รับบทเรียนจากสงครามเวียดนาม ที่นักข่าวสงครามหาข่าวและเสนอข่าวอย่างเสรีออกทางสื่อมวลชนถึงคนอเมริกันทุกบ้าน จนเกิดความรู้สึกอึดอัดของคนจำนวนมากแอนตี้สงครามและกลายเป็นพลังบีบให้รัฐบาลต้องถอนกำลังออกจากเวียดนาม

เหตุการณ์ในสงครามอ่าวเปอร์เซียและครั้งล่าสุดในโคโซโว กองทัพอเมริกันควบคุมนักข่าวอย่างรอบคอบ ไม่ให้แสวงหาข่าวโดยอิสระ ต้องฟังการสรุปจากทางฝ่ายทหาร

ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้น ส่วนหนึ่งยังคงเป็นเรื่องมือทางการเมืองระหว่างประเทศอยู่ในระดับหนึ่ง แต่ได้มีองค์กรอิสระหลายองค์กรรับเอา

ดำเนินการด้วยเจตนาบริสุทธิ์และด้วยความตั้งใจจริงพัฒนากว้างขวางออกไป และเผื่อดูแลให้มีการปฏิบัติอย่างแท้จริง นับได้ว่ามีประโยชน์ต่อประชาคมโลก และควรได้รับการสนับสนุน

ต่อจากนี้มาถึงคำถามต่ออนาคตว่า วันพรุ่งนี้สื่อมวลชนไทยจะเป็นอย่างไร?

กระผมคิดว่า สื่อมวลชนได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างมาก

ในด้านการลงทุน คงจะไม่มีต่างชาติมาลงทุนทำหนังสือพิมพ์ไทย โดยตรงอย่างที่เคยมีมาแต่ก่อน การควบคุมไม่จำเป็นต้องกระทำอย่างโจ่งแจ้ง เพราะการครอบงำกระทำได้อยู่แล้ว จากการผูกขาดข่าวสาร สารนิเทศ ความนิยมแพร่หลาย ด้านศิลปการแสดง ภาพยนตร์ เพลง ดนตรี แฟชั่นคดีและรสนิยมของตะวันตก ทางอิทธิพลที่แน่นอนอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว ภายใต้ร่างแหอันมหึมาของคติโลกาภิวัตน์

แต่ความเปลี่ยนแปลงที่มองเห็นได้ อาจจะมาจากแบบแผนการผลิตตัวหนังสือพิมพ์เอง นักวิเคราะห์ระหว่างประเทศเห็นพ้องต้องกันว่า ธุรกิจอุตสาหกรรมการพิมพ์จะขึ้นยุคใหม่พร้อมกับการเริ่มต้นของสหัสวรรษใหม่อย่างแน่นอน

นายบิลล์ เกตส์ (Bill Gates) มหาราชาแห่งไมโครซอฟต์ที่เพิ่งถูกศาลอเมริกันพิจารณาไปเมื่อเดือนกว่าๆ ที่ผ่านมาว่า ละเมิดกฎหมายแอนตี้ทรัสต์ ได้กล่าวเมื่อปีที่แล้วใน Economic World Forum ว่า ปี ค.ศ. ๒๐๐๐ จะเป็นสัญญาณการสิ้นสุดของผู้พิมพ์หนังสือพิมพ์และนิตยสาร

นาย Dick Brass รองประธานบริษัทไมโครซอฟต์ได้กล่าวในงานแสดงหนังสือที่เมืองฟรังฟวร์ต เยอรมัน เมื่อกลางเดือนตุลาคม ๒๕๔๒ อย่างมั่นใจว่า ในปี ค.ศ. ๒๐๑๐ จะมีอุปกรณ์การอ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีขนาดกะทัดรัด

น้ำหนักเบา เดินเครื่องได้ ๒๔ ชั่วโมง โดยใช้แบตเตอรี่ มีจอภาพที่แจ่มชัด และปรับได้ในตัว ซึ่งจะใช้อ่านที่ไหนก็ได้ รวมทั้งบนเตียงนอนโดยไม่รบกวนคนที่นอนด้วย

เขาบอกว่า ค.ศ. ๒๐๑๘ หนังสือพิมพ์ที่ใช้กระดาษจะสูญพันธ์ อดิดคือกระดาษ อนาคตคืออิเล็กทรอนิกส์ เขาย้ำ

หลายคนในวงการไมโครซอฟต์ออกมาพูดในทำนองเดียวกันอย่างมั่นใจในความรวดเร็วของแนวโน้มแห่งพัฒนาการของไมโครซอฟต์ แต่กำหนดวาระสุดท้ายของหนังสือพิมพ์ที่ใช้กระดาษจะสิ้นใจแตกต่างกันไปบ้าง แต่ตายแน่ตายแน่!!!

เป็นอันเอาแน่นอนได้ว่า การรุกและคุกคามของหนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเรื่องจริง เวลานี้อินเทอร์เน็ตได้เอาหนังสือและนิตยสารจำนวนมากในสหรัฐอเมริกาเข้าไปอยู่ในกำมือ ที่ใหญ่และสำคัญอย่างเอนไซโคลปีเดีย บริตันนิกา และมีข่าวว่ากำลังเจรจายกเอาหนังสือของสำนักพิมพ์เพนกวิน (Penguin) ซึ่งมีหนังสืออยู่เป็นพันเรื่องเข้าไมโครซอฟต์ รีเดอร์ (Microsoft Reader) เริ่มตั้งแต่ต้นปี ค.ศ. ๒๐๐๐ เป็นต้นไป มีบริษัทสำนักพิมพ์ในอิตาลีและฝรั่งเศสอย่างน้อยสองแห่งที่เข้าระบบไมโครซอฟต์ รีเดอร์ไปแล้ว

ฝ่ายที่ถูกทำลายโดยตรงขณะนี้ ได้แก่วงการเทคโนโลยีการพิมพ์ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ผู้ผลิตเครื่องพิมพ์และอุปกรณ์การพิมพ์ต่างๆ ที่ได้พัฒนา มาทันสมัยมากที่สุดจากต้นแบบที่ โยฮันน์ กูเตนเบอร์ก ชาวเยอรมัน เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นและพิมพ์หนังสือฉบับแรกคือไบเบิล เมื่อปี ค.ศ. ๑๔๕๕ ซึ่งถ้าหากบริษัทใหญ่ผู้ผลิตแท่นพิมพ์และอุปกรณ์การพิมพ์อื่นๆ ในสหรัฐอเมริกา เยอรมัน และญี่ปุ่น บ่อนให้แก่ธุรกิจการพิมพ์ทั่วโลกปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงไม่ทันก็มีหวังจะถึงกาลสาบสูญกันในคราวนี้

หนังสือพิมพ์รายวันของไทยในปัจจุบันใช้แท่นพิมพ์ที่มีเทคโนโลยีการพิมพ์ที่ทันสมัยที่สุดอย่างที่ใช้กันอยู่ในอเมริกา ยุโรป และเอเชีย สามารถ

พิมพ์หนังสือออกได้ในความเร็ว ๖-๗ หมื่นฉบับในหนึ่งชั่วโมงอาจมีจุดอ่อนอยู่ที่ระยะทางจากกรุงเทพถึงเชียงใหม่หรือนครศรีธรรมราช ใช้เวลาในการขนส่งหนังสือพิมพ์ราว ๖-๗ ชั่วโมง แต่ข้ออ่อนนี้มีผลกระทบไม่มากเพราะหนังสือพิมพ์วางตลาดเช้าพิมพ์เสร็จจากโรงพิมพ์ก่อนเที่ยงคืน ส่งถึงปลายทางเหนือและใต้ประมาณ ๖ โมงเช้า ผู้อ่านที่เชียงใหม่หรือนครศรีธรรมราชก็ได้อ่านพร้อมกับชาวกรุงเทพฯ

อย่างไรก็ดี แวดวงอุตสาหกรรมผู้ผลิตแท่นพิมพ์และอุปกรณ์การพิมพ์เขาก็ตื่นตัวศึกษาและวิเคราะห์กันอย่างกว้างขวางเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงอย่างดีที่สุด เพื่อจะไม่ให้อุตสาหกรรมอันมีค่าเป็นหมื่นแสนล้านเหรียญต้องล้มละลายและมีเศษเหล็กถูกทิ้งขึ้นสนิมกระจายอยู่ทั่วโลก

หนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสาร วารสาร หนังสือเล่ม ที่เคยมีบทบาทสำคัญต่อวัฒนธรรมและอารยธรรมของโลกมาเป็นร้อยๆ ปี จะเป็นอันสาบสูญตกประวัติศาสตร์ในสหัสวรรษนี้หรือ?

ผู้อยู่ในธุรกิจอุตสาหกรรมการผลิตแท่นพิมพ์และอุปกรณ์การพิมพ์กระดาษและหมึก รวมทั้งนักเขียนและนักข่าวยังเชื่อว่า การพิมพ์ที่ใช้กระดาษและหมึกยังคงยืนอยู่ได้ เพราะชั่วระยะเวลากว่า ๕๐ ปี การพิมพ์ได้ผ่านการปรับตัวให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมยืนยงอยู่มาได้ และในความยาวนานนั้นได้ทรงคุณสมบัติบางอย่างที่เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะนิสัย ความเคยชิน และระเบียบชีวิตที่เป็นอารยะและอย่างมีวัฒนธรรมของมวลชนที่เป็นสากลที่ยังได้เปรียบสิ่งใหม่ที่จะเกิดขึ้นจากพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศ แม้จะเก่าแต่ก็ยังไม่อ่อนแอจนก้าวต่อไปไม่ได้

เมื่อครั้งที่วิฤกษ์กระจายเสียงเกิดขึ้นมาเป็นสื่อมวลชนอีกกระแสหนึ่ง มีการคาดหมายกันว่าจะมีผลกระทบต่อหนังสือพิมพ์รายวัน เพราะจะเป็นคู่แข่งมีความรวดเร็วในการกระจายข่าวสารมากกว่าหนังสือพิมพ์และสามารถไปทั่วถึงทั้งเมืองและท้องถิ่น ทั่วประเทศกว้างขวางกว่า และเข้าถึงคนไม่รู้หนังสือหรืออ่านหนังสือไม่ออก ซึ่งหนังสือพิมพ์ขาดคุณสมบัติในข้อนี้ แต่หนังสือพิมพ์ก็ยังคง

อยู่ร่วมกับวิฤกษ์กระจายเสียงได้ต่อมาเมื่อมีสื่อมวลชนใหม่คือโทรทัศน์ซึ่งให้ทั้งเสียงทั้งภาพที่เป็นสื่อบรรณาการด้วยหนังสือพิมพ์ก็ไม่กระทบกระเทือนอะไรในสาระสำคัญทั้งในจำนวนจำหน่ายแต่ละวันหรือรายได้จากการโฆษณา ตามเวลาที่ผ่านมาสื่อมวลชน กระแสหลักทั้งสามกลับมีปฏิสัมพันธ์เกื้อกูลและเสริมซึ่งกันและกันเติบโตมาด้วยกันและต่างรับใช้ผลประโยชน์ของผู้คนพลเมืองในการบริการข่าวสารความรู้ ความคิด และสารบันเทิง เพิ่มพูนกว้างขวางยิ่งขึ้นในแนวทางที่แต่ละฝ่ายถนัดในการนำเสนอ

อิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยีได้ก้าวหน้ามาในหลายด้าน เช่น อี-เมลล์ อี-คอมเมิร์ซ และกำลังจะมีอีกหลาย “อี” การโฆษณาตลาดในเชิงรุกในด้านสิ่งพิมพ์เพื่อขายเครื่องที่เรียกว่าไมโครซอฟท์ รีเดอ์ อาจจะขัดแย้งถึงระดับปิดขาลงกันเองกับ อี-คอมเมิร์ซ ที่ขายหนังสือที่กำลังขยายตลาดอยู่ในขณะนี้หรือเปล่ายังไม่แน่ใจ แต่มีการโฆษณาว่าคนจะได้อ่านหนังสือที่ถูกกว่าหนังสือที่พิมพ์ด้วยกระดาษ เพราะต้องมีค่าใช้จ่ายเรื่องกระดาษ ค่าพิมพ์ ค่าหมึก ค่าขนส่ง และค่าเก็บหนังสือที่ขายไม่หมด ไมโครซอฟท์ รีเดอ์ จะเป็นการส่งเสริมการอ่านในประเทศที่ยากจนได้อย่างดีอีกด้วย

การเกิดขึ้นใหม่ของหนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งคงจะไม่เรียกว่า E-Newspaper เพราะมีคำว่ากระดาษ (Paper) รวมอยู่ด้วย ฉะนั้นคงจะมีการตั้งชื่อในเวลาต่อไป โดยตัดคำว่ากระดาษออกไป เพราะสื่อตัวใหม่นี้จากการโฆษณาตลาดตั้งเป้าอยู่ที่หนังสือพิมพ์ที่ใช้กระดาษโดยตรง

ทั้ง ๆ ที่ยอมรับในความสามารถและความเป็นไปได้ในหลายๆ ด้าน ในความก้าวหน้าของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่คงจะไม่หมดเพียงเท่าที่สำเร็จมากแล้ว แม้บางสิ่งจะยังอยู่ในขั้นของการทดลองถูกกันอยู่ คงจะมีความก้าวหน้าต่อไปและในจังหวัดที่ค่อนข้างจะรวดเร็วด้วยในการพาโลกเข้าสู่ยุคอิเล็กทรอนิกส์โดยบริบูรณ์

แต่ ณ จุดที่กำลังยืนอยู่ในปัจจุบันอนาคตย็นประชิดอยู่ห้วงมุม
ข้างหน้า เมื่อไปถึงตรงนั้น จะเป็นปี ค.ศ. ๒๐๑๐ หรือ ค.ศ. ๒๐๑๘ ก็
แล้วแต่ที่หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์แจ้งเกิดและสอนเดิน ถ้าไม่มีงาน
ฌาปนกิจ หนังสือพิมพ์ที่พิมพ์ด้วยกระดาษไปพร้อมกันแล้ว หนังสือพิมพ์
กระดาษจะมีโอกาสได้ต้อนรับสื่อตัวใหม่ ทำความรู้จักกันแล้วพากันเดิน
ต่อไปเคียงข้างกันและกันประสานงานกันตามบทบาทที่แต่ละฝ่ายมี
ความถนัด เพื่อร่วมสร้างอารยธรรมใหม่ให้แก่สังคมมนุษย์

กระผมได้กล่าวคำสุดท้ายในปาฐกถาของกระผมแล้วขอขอบพระคุณครับ

คำกราบบังคมทูลของรองอธิการบดี
 รักษาราชการแทนอธิการบดี
 รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์
 เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงปาฐกถา

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าใคร่ขอพระราชทานพระราชนุญาตกล่าวขอบพระคุณ นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ผู้บรรยายเรื่อง “สื่อมวลชนไทย : วันวานกับวันพรุ่งนี้” คำบรรยายของท่านแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงความรอบรู้เชี่ยวชาญในด้าน สื่อมวลชนไทย ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และวิสัยทัศน์เกี่ยวกับสื่อมวลชนของไทยในอนาคต ในนามของมหาวิทยาลัย พวกเราทั้งหลายขอขอบพระคุณผู้บรรยายไว้ ณ ที่นี้

ในลำดับนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลเชิญใต้ฝ่าละอองพระบาท เสด็จพระราชดำเนินไปยังห้องรับรองชั้นบนหอประชุมนี้ เพื่อเสวยพระสุธารสที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอพระราชทานน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมจัดถวายต่อไป

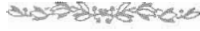
ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

รายนามคณะกรรมการบริหารโครงการวิจัย
 เงินทุนเฉลิมฉลอง
 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 พ.ศ. ๒๕๔๒

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์	ประธานกรรมการ
รองอธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ประเสริฐ ศิลป์พัฒน์)	
	รองประธานกรรมการ
รองอธิการบดี (ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ปัญญาแก้ว)	กรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล	กรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรราษฎร์	กรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร.พัทธา สายหู	กรรมการ
ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์	กรรมการ
อาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์	กรรมการ
ผู้ช่วยอธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์)	กรรมการ
ผู้อำนวยการสำนักบริหารวิชาการ (นางประไพพิศ มงคลรัตน์)	
	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวสรารักษ์ หงสมัตต์	ผู้ช่วยเลขานุการ

ฝ่ายประสานงานการจัดปาฐกถาชุด “สิรินธร”

ผู้อำนวยการสำนักบริหารวิชาการ (นางประไพพิศ มงคลรัตน์)

ผู้อำนวยการสำนักบริหารทรัพยากรมนุษย์และระบบงาน (นางเพชรรา ภูริวัฒน์)

ผู้อำนวยการสำนักบริหารระบบกายภาพ (นางดวงพร เบี้ยวไข่มุข)

ผู้อำนวยการส่วนอาคารและสถานที่ (นางเยาวดี ฟ้าง่าง)

ผู้อำนวยการสำนักงานนิสิตสัมพันธ์ (นางกอบแก้ว สิงห์ดี)

ผู้อำนวยการศูนย์รักษาความปลอดภัย (รองศาสตราจารย์ ดร.ประพัฒน์
ลักษณะพิสุทธ์)

ผู้อำนวยการหอประวัติ (รองศาสตราจารย์ชงทอง จันทรางศุ)

ผู้อำนวยการสารนิเทศ (นางนัยนา พรหมมลมาศ)

หัวหน้าศูนย์สารสนเทศศึกษากลาง (นางนงลักษณ์ สุวรรณกิจ)

ฝ่ายประสานงานการจัดทำหนังสือ

ผู้ช่วยอธิการบดีด้านบรรณสารและพิธีการ (อาจารย์ปนัดดา พงศ์สุรย์มาส)

รองศาสตราจารย์ชงทอง จันทรางศุ

อาจารย์จรรยา นง แสงวิเชียร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารดา กิระนันท์

นางเพชรรา ภูริวัฒน์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. ๒๑๘๓๕๖๓-๔, ๒๑๕๓๖๑๒

นางศรินทิพย์ นิมิตรมงคล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พฤศจิกายน ๒๕๔๓

๔๓๐๒-๒๗๔/๑,๐๐๐(๔)

<http://www.cuprint.chula.ac.th>.